

Kultūros ir meno projektų bei procesų stebėsenos ir analizės modeliavimo sistema

Literatūros sritis

Ekspertinio vertinimo santrauka

Ši santrauka yra tyrimo *Stebėsenos, analizės ir modeliavimo sistemos kokybinių rodiklių nustatymas. Literatūros sritis*, vykdomo siekiant sukurti Kultūros ir meno projektų ir procesų stebėsenos ir analizės modeliavimo sistemą (SAMS), dalis.

Parengė dr. Laurynas Katkus

Santrauka parengta vykdant projektą „Kultūrinės plėtros projektų ir procesų valdymo, stebėsenos ir analizės sistemos sukūrimas ir išbandymas“.

Projektas bendrai finansuojamas iš Europos socialinio fondo lėšų (Projekto Nr. 10.1.1-ESFA-V-912-01-0033).

2014–2020 metų
Europos Sąjungos
fondų investicijų
veiksmų programa

Lietuvos kultūros tarybai priklauso autorių turtinės teisės atgaminti bet kokia forma ar būdu, išleisti ir viešai skelbti (visą ar dalimis), įskaitant padarymą viešai prieinamu kompiuterių tinklais, tyrimą ir visas pateiktas rekomendacijas. Šios informacijos naudojimas galimas mokslo ir nekomerciniais tikslais, nurodant cituojamą šaltinį.

Autoriaus išreikštas požiūris nebūtinai sutampa su Lietuvos kultūros tarybos.

I. Literatūros srities apibrėžimas

Literatūra – tai meno rūšis, kurio vienintelė arba pagrindinė raiškos priemonė yra žodis. Dominuojanti literatūros terpė yra raštas, tačiau ji funkcionuoja ir sakytiniu būdu (gyvu ar užfiksuotu audiovizualinėmis įrašymo priemonėmis). Paprastai skiriamai keturi literatūros žanrai – poezija, proza, dramaturgija ir kritika (eseistika).

Moderniojoje kultūroje yra ne vienas pavyzdys, kai bandoma peržengti konkrečių menų ribas, pavyzdžiui, literatūra jungiama su muzika arba su teatru, video-, kinu (kartais ir su vizualiaisiais menais). Šiuo atveju nustatyti, ar meno kūrinys priskirtinas literatūros sričiai, galima atsižvelgiant į tai, ar žodis yra pirminė ir dominuojanti raiškos priemonė, ar tik šalutinė, papildoma. Panašiai vertintini ir scenai skirti žodiniai tekstai – jei tekstas gali būti skaitomas kaip savarankiškas kūrinys (pavyzdžiui, pjesė), jis laikomas literatūros meno kūrinium.

II. Literatūros srities veiklų sąrašas

Literatūros srities veiklų pagrindinės grupės:

- 1) *kūrybinio proceso skatinimas ir sukurtų kūrinių apdovanojimai*: stipendijos, rezidencijos, premijos ir konkursai;
- 2) *literatūros kūrinių leidyba*:
 - pagal rūšį: grožinė ir humanitarinė (*non-fiction*);
 - pagal kalbą: originali ir verstinė;
 - pagal skaitytojų amžių: suaugusių, vaikų, paauglių;
 - pagal formatą: knygos ir žiniasklaida;
- 3) *literatūros renginiai: literatūros sklaida ir skaitymo skatinimas, idėjų mainai ir tinklaveika, edukacija ir kvalifikacijos tobulinimas*: festivaliai, skaitymai, knygų pristatymai; konferencijos, diskusijos, paskaitos; seminarai, dirbtuvės, kursai.

III. Literatūros srities produktų ir paslaugų sąrašas

Kūrybinio proceso skatinimas ir apdovanojimai

Rezidencijos

Leidyba ir žiniasklaida

Originalios knygos

Verstinės knygos

Humanitarinė literatūra

Literatūriniai renginiai

Literatūros namai, festivaliai, skaitymų ciklai

Konferencijos, diskusijos, paskaitos

Seminarai, dirbtuvės, kursai

IV. Literatūros srities raidos apibrėžimas

Literatūros padėtis šiandieniam kultūriniam ir visuomeniniam kontekste vertinti na kaip pakenčiama. Knygas rašo ir publikuoja įvairių kartų rašytojai, nuo seniausių iki jauniausių. Literatūros žanrų ir formų paletė gana įvairi ir darosi vis įvairesnė; išbandomi nauji žanrai ir temos, išsisluoksniuoja žanrinės-populiariosios ir rimtosios-eksperimentinės plotmės. Darbuojasi nemažas būrys profesionalių vertėjų; operatyviai pristatomos pasaulinės literatūros naujienos, mažėja baltų dėmių pasaulinės klasikos baruose. Greta jau egzistuojančių įvairaus profilio leidyklų randasi naujų ne tik su komerciniais, bet ir su ambicingais nekomerciniais tikslais. Skaitytojai vis labiau domisi ne tik šiuolaikine verstine literatūra, kaip prieš dešimtmetį ir anksčiau, bet ir lietuvių literatūra bei jos autoriais. Šalyje vis dar egzistuoja literatūros kritika ir literatūrinės diskusijos; Vilniuje vyksta gana aktyvus literatūrinių renginių sezonas. Rašytojai ir vertėjai, remiami stipendijomis, turi galimybę tam tikrą laiką susitelkti prie savo rašomo ar verčiamo kūrinio. Veikia originalios ir verstinės literatūros knygų leidybos paramos programa. Teikiamos kelios reikšmingos premijos. Lietuvių literatūros įvaizdžiu ir žinomumu užsienyje rūpinasi Lietuvos kultūros institutas.

Kita vertus, turime konstatuoti, kad lietuvių rašytojai nevisiškai išnaudoja savo kūrybines potencijas, bet, skirtingai nei prieš dešimtmetį ir anksčiau, dėl to kaltas ne bohemiškas gyvenimo būdas, bet persidirbimas ir perdegimas. Išskyrus kelis bestselerių autorius, dauguma rašytojų ir kritikų nuolat susiduria su problema – kaip surasti laiko literatūrinei kūrybai. Ypač opu tai pasidaro baigiantis ar pasibaigus „jaunojo rašytojo“ etapui – kai galutinai apsisprendžiama *profesionaliai* dirbuoti literatūros srityje (o sykiu kuriamos šeimos, atsiranda vaikų, finansinių įsipareigojimų ir t. t.). Literatūrinė kūryba kaip šalutinė veikla arba apskritai užsiėmimas po darbo yra daugumos vidurinės ir vyresnės kartos rašytojų realybė. Tokia padėtis lemia, kad populiariausi išlieka trumpieji žanrai, eilėraščiai ar apsakymai; ji negali neatsiliepti ypač didesnės apimties kūrinių kokybei. Romantinis įsivaizdavimas, esą nepalankios sąlygos ir nepritekliai skatina kūrybą, pasirodo esantis klaidingas.

Dėl to literatūros žanrai vystosi netolygiai ir nevienodai. Literatūrinis gyvenimas už Vilniaus ribų vyksta vangiai ir sporadiškai. Jauni rašytojai nelieta gyventi netgi Kaune, jau nekalbant apie mažesnius miestus ir apskritis. Tą patį galima pasakyti apie skaitytoją – rimtąja šiuolaikine literatūra besidominti publika, kuri negyvena sostinėje, gauna nepakankamai jų poreikius tenkinančių paslaugų ir produktų, o ką kalbėti apie auditorijos plėtrą. Trūksta aktyvių literatūros sklaidos židinių, kurie vykdytų kokybinę atranką pagrįstą programą ir supažindintų su literatūros ir leidybos naujovėmis; itin mažai galimybių su šiuolaikiniais lietuvių ir pasaulio rašytojais užmegzti betarpišką, abipusį ryšį. Pastarųjų dešimtmečių meno „eventizacijos“ tendencija galioja ir literatūroje; tad „eventų“ nebuvimas riboja literatūros sklaidą, mažina jos patrauklumą ir prestižą. Ir literatūrą, ir literatūros mylėtojų sluoksnius yra atomizuotas, tarpusavio ryšiai sutrūkinėję. Nesididžiuojama esant inteligentiškos bendruomenės dalimi, nekuriamas simbolinis literatūros lauko kapitalas. Ne auga, bet smunka visuomenės estetiškas išprusimas ir literatūrinis raštingumas, kritinis mąstymas ir diskusijų kultūra.

Galima skirti kelis probleminius lygmenis – institucinį, renginių (vadybinį), žiniasklaidos, edukacinį ir ekonominį.

Dauguma literatūrai skirtų valstybinių **institucijų** – ir nacionalinio, ir savivaldybių pavaldumo – yra muziejinio ir archyvinio profilio. Tik nedaugelis iš jų pastaruoju metu pradėjo inicijuoti veiklą šiuolaikinės literatūros srityje ar bent jau atverti savo patalpas šiuolaikinės literatūros renginiams. Institucijų, skirtų vien šiuolaikinei literatūrai, pavyzdžiui, Literatūros namų, neturime. Literatūros namai su nuolatine programa ir pastoviu biudžetu veikia viso Vakarų pasaulio kultūriniuose centruose, o kai kur – ir mažesniuose miestuose; iš jų man geriausiai pažįstama vokiškai kalbančių kraštų ir Skandinavijos literatūros namų veikla. Lietuvoje tokiai įstaigai artimiausias būtų Lietuvos rašytojų sąjungos Rašytojų klubas Vilniuje, tačiau neatrodo, kad jo vadovai jį taip ir suvoktų bei keltų savo programai atitinkamus reikalavimus.

Lietuva yra viena iš nedaugelio Europos Sąjungos valstybių, kuri neturi nė vienos pilnavertės literatūros rezidencijų institucijos. Iš daugybės pavyzdžių paėmę tik vieną – kaimyninės Latvijos pavyzdį – rašytojų ir vertėjų rezidenciją Ventspilyje, galime įsitikinti, kad tai labai efektyvus ryšių ir mainų tarp rašytojų ir vertėjų, šalies literatūros ir jos vardo sklaidos įrankis. (Išsamesnė argumentacija dėl rezidencijos naudos pateikiama čia: <https://www.llvs.lt/turinys/558>).

Nors vietų, kuriose galėtų reziduoti literatai, esama, tačiau jos dėl įvairių priežasčių nefunkcionuoja taip, kaip turėtų. Rašytojų sąjungai priklausančios poilsinės Nidoje ir Palangoje yra susaistytos ilgalaikių nuomos sutarčių, be to, Nidos poilsinei reikia kapitalinio remonto. Toje pačioje Nidoje esančio neseniai suremontuoto Tarptautinio rašytojų ir vertėjų centro problemos yra institucinės ir vadybinės. Jis priklauso Klaipėdos apskrities Ievos Simonaitytės bibliotekai. Rezidencijos nėra pagrindinė įstaigos veikla, todėl centrui trūksta šios srities kompetencijos ir ryšių. Dar viena priežastis – menkas visų meno sričių rezidencijų finansavimas Lietuvoje: 2019 m. rezidencijų programai Lietuvos kultūros taryba skyrė vos 70 tūkst. eurų (šaltinis: Lietuvos kultūros tarybos interneto svetainė).

Dramaturgijos raida pirmiausia susijusi su teatro institucija. Dramos žanras po Nepriklausomybės išgyveno tam tikrą pakilimą, bet pastarąjį dešimtmetį vėl priblėso. Taip nutiko visų pirma dėl to, kad, skirtingai nei kitose Baltijos šalyse, o taip pat Pirmojoje respublikoje (iš Kauno Valstybės teatre statytų pjesių vienas trečdalis buvo originalios lietuviškos (Giedrius Viliūnas, *Literatūrinis gyvenimas nepriklausomoje Lietuvoje (1982–1940)*, 1998, p. 29)), dabartinėje Lietuvoje neturime nacionalinės dramaturgijos rėmimo sistemos, todėl klasikinė, o juo labiau šiuolaikinė lietuvių dramaturgų kūryba teatruose statoma retai ir nepastoviai.

Regionuose literatūrą iš dalies kuruojančios (ar turinčios kuruoti) institucijos yra bibliotekos ir kultūros centrai. Jų veikla pastaraisiais metais šiek tiek užlopė apskričių literatūriniame gyvenime žiojinčias spragas. Tačiau bėda ta, kad šiuolaikinė literatūra yra tik viena iš kelių tų įstaigų veiklos sričių, paprastai šalutinė.

Privačios literatūrai skirtos institucijos yra visų pirma leidyklos. Praeityje remtos Atviros Lietuvos fondo, Lietuvos Respublikos Kultūros ministerijos programų, užsienio kultūros institutų, o dabar remiamos Lietuvos kultūros tarybos ir užsienio kultūros institutų, jos savo vaidmenį apskritai atlieka neblogai. Tačiau jos stokoja kapitalo, o galbūt tiktai noro smarkiau angažuotis literatūriniam procesui – steigti literatūrinius leidinius, kaip tai daroma Europoje (Vokietijoje ne viena leidykla išlaiko žurnalus, pvz., „S. Fischer Verlag“ leidykla leidžia prestižinį „Die Neue Rundschau“), organizuoti literatūrinius konkursus ir premijas (nesu girdėjęs apie tokias iniciatyvas, išskyrus su „Tyto Alba“ susijusią Jurgos Ivanauskaitės premiją), prisidėti prie stipendijų rašytojams ir literatūrinių rezidencijų (leidėjas „Ledig-Rowohlt“ JAV įkūrė literatūrinę „Ledig House“ rezidenciją).

Kita privati institucija, susijusi su literatūra, yra knygynai. Šioje srityje turime oligopoliją – du didžiausius tinklus valdo dvi leidyklos. Su jais sunku konkuruoti mažiems nepriklausomiems knygynams, tačiau per pastarąjį dešimtmetį tokių radosi daugiausia Vilniuje, bet ne tik jame. Pastarąjį dešimtmetį taip pat stebėjome gerą tendenciją, kad knygynai po truputį angažuojasi literatūriniais renginiams ir literatūros sklaidai. Vakaruose nepriklausomi knygynai aktyviai veikia populiarindami „nemeinstry-mo“ autorius ir knygas, taigi šioje srityje vystytis yra kur.

Literatūros **renginių** forma, kuriai reikia didžiausių organizacinių ir vadybinių gebėjimų, bet ir kuri užtikrina didžiausią meninį intensyvumą, o kartu ir sklaidą visuomenėje, yra literatūros festivalis. Lietuvių kultūrininkai festivaliais mėgsta vadinti renginių (skaitymų, koncertų ir t. t.) ciklus, todėl noriu pabrėžti, kad festivaliu laikau *vienu metu* vykstančių renginių seriją.

Reikia pasakyti, kad Lietuvoje vykstantys literatūriniai festivaliai yra gana vienpusiški žanro ir geografijos požiūriu. Du tradiciškiausi, geriausiai žinomi ir labiausiai remiami festivaliai „Poezijos pavasaris“ ir „Druskininkų poetinis ruduo“ skirti vienam žanrui, kuriuo domisi ne visi literatūros mėgėjai – poezijai. Absoliuti dauguma festivalių ir jiems artimų renginių vyksta Vilniuje („Vilniaus lapai“, „Paviljono“ knygų savaitgalis, „Vilnius skaito“, „Open books“), arba ir jame (tie patys „Poezijos pavasaris“ ir „Poetinis Druskininkų ruduo“).

Atskirai paminėti reikia Vilniaus knygų mugę – nors ji sutraukia skaitančią publiką ne tik iš Vilniaus, ir ją iš esmės vertinu teigiamai, vis dėlto jos nepriskiriu literatūros festivaliams griežtąja prasme, nes pirminė mugės paskirtis yra prekyba knygomis, o ne literatūriniai skaitymai, be to, grožinė literatūra sudaro tik tam tikrą itin margos jos programos dalį.

Taigi šiuo metu, be Druskininkų, literatūros festivalį su intensyvesne programa, tam tikra tradicija ir šioji tokia tarptautine dimensija turi tik Alytus (trumposios prozos festivalis, vykstantis kas antri metai) ir iš dalies Biržai (ne kasmet vykstanti „Šiaurės vasara“ – kultūrinis simpoziumas, turintis skaitymų dalį). To aiškiai per mažai. Visoje Vidurio ir Vakarų Lietuvoje nėra nė vieno rimtesnio renginio. Tokioje situacijoje neįmanoma tikėtis, kad regionuose organizuojami festivaliai kokybe pajėgtų pasivaržyti su metropoliu (beje, ne vienoje nedidelėje Europos šalyje – Šveicarijoje (*Soloturner Literaturtage*, *Internationales Literaturfestival Leukerbad*), Slovėnijoje (*Ptuj Days of poetry and wine*) – prestižiškiausi literatūros festivaliai vyksta ne sostinėse, o mažesniuose miestuose ar miesteliuose).

Festivalių problemos susijusios su institucinės srities silpnumu. Vakarų pasaulyje įsitvirtinę, tradiciniai literatūros renginiai turi nedidelę, bet pastovią etatų struktūrą. Tai ne tik laiduoja renginių kokybę ir organizatorių atsakomybę, bet ir atlygina festivalių rengėjams už ilgametes pastangas, investicijas ir riziką. Lietuvoje iš literatūrinių festivalių bene vienintelis, kuris turi pastovesnę institucinę struktūrą, yra „Poezijos pavasaris“. Visi kiti gauna projekcinį finansavimą arba apskritai organizuojasi savanoriškais pagrindais. Tokioje situacijoje sunku reikalauti kryptingo programos formavimo, kokybės ir atskaitomybės.

Vienas iš šios būklės padarinių – lietuvių skaitytojas turi mažai galimybių susitikti su žymiais ir populiariais šiuolaikiniais rašytojais. Net ir tradiciniai poezijos festivaliai nesugeba pasikviesti ryškesnių užsienio žvaigždžių, nors poetų viešnage išlaidos yra palyginti mažos. O ką kalbėti apie prozininkus, romanų – žanro, kuriuo Lietuvoje kaip ir kitur domimasi labiausiai, – autorius. Neskaitant knygų pristatymų knygų mugėje, su šiuolaikiniais prozininkais mūsų publiką supažindinti mėgina „Vilniaus lapai“. Tačiau užtenka atsiversti Talino literatūros festivalio „Head Read“ interneto svetainę (www.headread.ee), kad įsitikintume, jog estai jau geras dešimtmetis turi visai kito lygio galimybes gyventi tuo pačiu laiku, tomis pačiomis idėjomis ir istorijomis kaip ir Vakarų literatūrinis pasaulis.

Kita negera patarųjų metų tendencija – didelė festivalių biudžetų dalis „sueina į švilpuką“ – t. y. atitenka reklamai ir viešiesiems ryšiams, o ne autoriams, vertėjams, moderatoriams, tiesioginiams rengėjams. Be abejo, festivaliai turi reklamuotis, tačiau tai neturi būti daroma pagrindinių veiklų sąskaita – juo labiau kad pavyzdžiai rodo, jog literatūros specifikos nesuprantantys reklamos vadybininkai surengia tokias reklamos kampanijas, kurios nepasiekia tikslinės auditorijos, o tik kompromituoja renginį (būdingas, nors ir ne vienintelis pavyzdys – 2019 m. pirmą kartą įvykęs festivalis „Open books“. Recenziją žr. čia: <https://www.15min.lt/kultura/naujiena/literatura/ar-atsivere-knygos-naujojo-literaturos-festivalio-open-books-lankytojams-286-1206314>).

Apie mažesnio intensyvumo literatūros renginius. Kaip minėta, Vilniuje jų netrūksta, tačiau dauguma vyksta bendruomeniniais ir laisvanoriškais pagrindais, be honorarų: veikia faktorius, kad Vilniuje susispietę rašytojai nori viešinti savo kūrybą, siekia kontakto su skaitytoju. Paradoksas, bet honorarų už skaitymus dažniau pasitaiko už Vilniaus ribų.

Apskričio skaitymų, pokalbių ir knygų pristatymų padėtis taip pat susijusi su institucine plotme, nes juos daugiausia organizuoja tos pačios įstaigos – bibliotekos ir kultūros centrai (taip pat reikia paminėti kelias dailės galerijas). Nesant bendrų reikalavimų ir standartų, renginių profilis pernelyg priklauso nuo organizatoriaus pomėgių. Bibliotekininko ar renginių organizatoriaus išsilavinimas ne visada suteikia pakankamai kompetencijų vertinti literatūros kūrinius ir literatūrinį procesą. Todėl kai kurių miestų bibliotekos turi kokybiškus renginius, o kitos rimtajai literatūrai skiria mažai dėmesio, orientuodamosi į populiarių skonių ir iš medių žinomus žurnalistus, memuarų, savipagalbos, kulinarijos knygų ir pan. autorius. Kartais tai būna tiesiog odiozinės figūros. Pavyzdžiui, neseniai žiniasklaidoje ir socialiniuose tinkluose nuskambėjo atvejis, kai Raseinių bibliotekoje savo knygą pristatyti buvo pakviesta Rūta Janutienė.

Dar viena literatūros renginių regionuose problema – apsiribojama esama situacija, konkretaus rajono publika. Neskatinama kaimyninių rajonų ar etnografinio regiono literatūrai ir literatūra besidominčių žmonių sąveika, kuri leistų padidinti ir literatūrą, ir publikos imtį, o kartu ir kokybę.

Literatūrinių renginių kiekybė ir periodiškumas taip pat retai užtikrinami.

Šalyje nedaug vyksta literatūrinių simpoziumų, konferencijų, diskusijų. Kai kada šie renginiai integruojami į festivalius („Poetinio Druskininkų rudens“ ir „Poezijos pavasario“ konferencijos). Tai svarbi literatūrinių idėjų mainų ir tinklaveikos priemonė, be to, ji labai domina išprususį skaitytoją. Ypač pasigendama tarptautinių šios rūšies renginių, turinčių tematinį-konceptualų pagrindą.

Netgi palyginti su kitais menais, literatūra menkiau reprezentuojama **medijose**. Nors esama keleto sveikintinų mėginimų pereiti prie kitokios praktikos (15min.lt, pastaruju metu – LRT), vis dėlto dažniausiai informacija apie literatūros reiškinius ir jų aptarimas žiniasklaidos priemonėse būna nepastovūs ir neprofesionalūs. Vienur informuojama ir komentuojama „iš bendro išsilavinimo“, kitur visą sritį bando apėmti vienintelis žurnalistas („Lietuvos ryto“ atvejis). Rezultatas visais atvejais tas pats – nekviečiami bendradarbiauti profesionalūs rašytojai ir kritikai, nekuriamas literatūrinis forumas. Dėl to tam tikra visuomenės dalis laikosi nuomonės, kad lietuvių literatūra – tai provincialis, senamadiškas, neaukštos kokybės reiškinys. Pastarieji skandalai (dėl Kristinos Sabaliauskaitės „Petro imperatorės“ ir kt.) parodė, kad tokia nuomonė ir gana aktyviai formuojama žmonių, vienaip ar kitaip susijusių su popkultūra ir bulvarinėmis medijoms. Stiprios, autonomiškos kritikos medijose nebuvimas išdidina reklamos ir savireklamos svorį, besidominčiam literatūra skaitytojui nepadedama atsirinkti informacijos gausybėje, išgirsti įvairių nuomonių ir susidaryti sąvają, puoselėti individualų skonį.

Profesionali literatūrinė ir kultūrinė žiniasklaida, kuri yra esminis literatūros gyvybingumo faktorius, dešimtmetį ir ilgiau gyvuoja nepaprastai sunkiomis sąlygomis (<https://www.bernardinai.lt/2011-01-12-laurynas-katkus-apie-vadyba-leidyba-ir-dalyba-kas-pasikeite-per-penkerius-metus/>). Deja, nepanašu, kad artimiausiu laiku tai keistųsi. Etatinių darbuotojų atlyginimai dažnai nesiekia net minimalios algos, bendradarbių honorarai nekompensuoja netsugaišto laiko. (Palyginimui: Estijoje svarbiausių kultūros leidinių darbuotojų atlyginimai siekia 1 300 eurų, http://www.nemunas.press/perkami_str/atlyginimai-rasytojams-kaip-kulturos-ekosistemos-dalis/).

Šiuo metu ne tik kultūrinėje, bet ir nacionalinėje žiniasklaidoje standartinis atlygis už meno kūrinio recenziją yra 20–30, daugiausia 50–60 eurų. Scenos meno kritikų asociacija teigia, kad šiandien jis turėtų būti bent 150 eurų, taigi bent *tris kartus* didesnis (<http://www.satennai.lt/2019/09/13/meno-kritiku-pareiskimas/>). Nors kai kurios nacionalinės žiniasklaidos priemonės kritikuoja kultūrininkus ir kultūrinius leidinius dėl nemokėjimo „parduoti produktą“, elitizmo ir t. t., pastaruoju metu stebime tendenciją persispausdinti kultūrinės žiniasklaidos straipsnius, visų pirma recenzijas – *be atlygio* jų autoriams. Tarp literatų plinta sarkastiškas posakis, kad šiandien labiau apsımoka ne bendradarbiauti žiniasklaidoje, bet nieko nerašyti ir gauti išmoką už kūrybines prastovas.

Vienas iš esamos padėties padarinių – daugėja periodikoje rašančių literatūros kritikų, kurie Lietuvos kultūros tarybos prašo menininko stipendijų. Kitas – žinomi kritikai netikėtai ima rašyti į marginalinį tinklalapį, o ne į tradicinę, savo skaitytoją ir sklaidą turinčią žiniasklaidos priemonę. To priežastis paprasta – pirmasis gavo projektinį rėmimą, kuris, kad ir koks kuklus būtų, vis tiek leidžia gauti kiek didesnę honorarą nei „tradicinėje“ žiniasklaidoje.

Kritika ir literatūrinė žurnalistika labiau nei kitos šakos kenčia nuo „amžino pradinuko“ sindromo: redakcijos masiškai remiasi nepatyrusiais, bet norinčiais išbandyti plunksną jauniausios kartos autoriais. Tačiau priėjus minėtai „jaunystės pabaigos“ ribai, dauguma profesionalėti ėmusių autorių nustoja rašyti ir viską tenka pradėti iš naujo.

Kultūrinė žiniasklaida yra pirminė „ketvirtojo žanro“, kritikos ir eseistikos gyvavimo terpė. Tačiau ji svariai prisideda ir prie kitų žanrų raidos. Pavyzdžiui, net ir esamomis sąlygomis „Šiaurės Atėnai“ išugdė savitą autobiografinės prozos (asmeninės esė) kryptį; galima kalbėti ir apie tam tikrą „Metuose“ spausdinamų novelių stilistiką.

Naujos literatūros srovės ir stiliai dažniausiai įsiteisėja kartu su naujomis kartomis ir grupėmis; literatūrinė spauda yra esminis šių grupių būrimosi, idėjų kristalizavimo židinis. Taigi žiniasklaidos vegetavimas stabdo visos literatūros dinamiką.

Galų gale akivaizdu, kad be kokybiškos informacijos, kritikos, diskusijų neįmanoma nė vieno meno raida, todėl kultūrinė žiniasklaida gyvybiškai būtina ne tik literatūrai, bet ir **visoms meno ir kultūros sritims**.

Todėl aktyvūs žingsniai, gerinant situaciją kultūrinėje žiniasklaidoje ir kultūros nušvietimą bendrojoje žiniasklaidoje, trumpuoju ir vidutiniu laikotarpiu turi būti pirmasis prioritetas.

Šiuo metu kultūrinės žiniasklaidos rėmimo funkcija deleguota Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondui (SRTRF). Tačiau jo darbą jau keli dešimtmečiai smarkiai kritikuoja žiniasklaidos atstovai ir nepriklausomi intelektualai. Be to, ties SRTRF kryžiuojasi stiprūs politikų ir žiniasklaidos savininkų interesai ir jo artimiausia ateitis lieka neaiški. Manau, kad Lietuvos kultūros taryba, kaip institucija, būtų kur kas labiau tinkama kultūriniais leidiniams remti, čia jų reikalai sulauktų daug daugiau ekspertinio išmanymo ir supratimo. Taigi raginu inicijuoti SRTRF kultūros ir meno leidinių programą perėmimą (be abejo, su atitinkamu papildomu finansavimu). Latvijoje kultūros žiniasklaidą remia latviškas kultūros tarybos analogas – Kultūros kapitalas, Estijoje veikia specialus Kultūros laikraščių fondas (http://www.lzs.lt/lt/naujienos/savaites_tema/monika_kristopaityte_del_butinybes_didinti_kulturos_periodines_spaudos_remima_nepriklausomai_nuo_remimo_formos.html)

Ypatingas atvejis kultūrinės žiniasklaidos lauke yra „Vilnius Review“. Šis leidinys nėra įprastinis kultūrinės žiniasklaidos leidinys; jo funkcija ypatinga ir unikali – lietuviškos žodžio kultūros sklaida pasaulyje. Šiuo metu neadekvačiai remiamas Lietuvos kultūros tarybos ir SRTRF, jis negali deramai vykdyti savo funkcijų. Lietuvių kultūros sklaida pasaulyje rūpinasi Lietuvos kultūros institutas. „Vilnius Review“ turi tapti Lietuvos kultūros instituto struktūrinė dalimi. Analogiškai leidiniai Latvijoje ir Estijoje priklauso atitinkamiems valstybiniais kultūros institutams.

Padėtis žiniasklaidoje taip pat atsiliepia **edukacinėje** plotmėje, kur normaliai funkcionuojanti literatūrinė spauda nuo seno vaidina svarbią rolę. Jaunų kūrėjų galimybės ne vien išsispausdinti, bet gauti pastabų ir patarimų iš vyresniųjų kolegų, įsitraukti į literatūrinę bendruomenę – ypač regionuose – yra minimalios.

Edukacinę funkciją atlieka ir literatūros renginiai. Apie jų nepasiekiamumą didelei daliai Lietuvos gyventojų jau kalbėjau.

Teigiamai tiek menininkų, tiek mokyklų bendruomenių įvertinta programa AKIM („Aukštosios kultūros impulsai mokykloms“) po kelerių metų, pasibaigus ES finansavimui, nutraukta, sukaupta patirtis ir ryšiai iššvaistyti. Kūrybinio rašymo ir literatūrinės mentorystės srityje taip pat neturime kuo pasigirti. Pradedančius, moksleiviško amžiaus literatus kartą per metus suburia filologų konkursai, taip pat nepastoviai Rašytojų sąjungos organizuojamos akademijos. Pastarąjį dešimtmetį šalyje atsirado įvairių kūrybinio rašymo kursų. Tačiau tai daugiausia vienkartiniai renginiai, jų lygis taip pat būna labai įvairus. Studentiško amžiaus jaunimui – t. y. to amžiaus, kai dažniausiai imama rimtai rašyti – daug pasiūlos nėra. Keliuose universitetuose organizuotos kūrybinio rašymo programos nebuvo pastovios, neįgijo rimtesnio renomé, palyginamo, pavyzdžiui, su devyniasdešimtiniais ir anksčiau Marcelijaus Martinaičio kuruota „Literatų kalve“ Vilniaus universitete.

Jaunų ir pradedančių vertėjų edukacija rūpinasi Lietuvos literatūros vertėjų sąjunga, pasitaiko ir pavienių bibliotekų projektų.

Leidyklos signalizuoja, kad net labiau nei vertėjų joms trūksta redaktorių – tiek teksto redaktorių, tiek leidyklos redaktorių, besirūpinančių sudėtingu leidybos procesu. Praktinio pobūdžio redaktorių kursus kartkartėmis rengia Valstybinė lietuvių kalbos komisija, viena kita privati institucija. Išskyrus Lietuvos literatūros vertėjų sąjungos

teikiamą „Auksinės lupos“ premiją, daugiau niekas nesirūpina redaktoriaus darbo prestižu, nerengia bendresnio pobūdžio edukacinių renginių. Nesu girdėjęs apie leidėjų iniciatyvas šiuo klausimu.

Pastaba apie mėgėjų meną: literatūros menui kurti nereikia nei specialios įrangos, nei specialaus išsilavinimo, nei didelių lėšų. Tad jį praktikuoti iš principo gali kiekvienas bet kurioje vietoje. Po Nepriklausomybės atgavimo iki pat šiandien visoje Lietuvoje stebime didelę mėgėjiškos literatūros, visų pirma poezijos publikacijų bangą, neprofesionalų organizuojamus literatūrinius renginius, rašytojų mėgėjų sambūrius. Tai yra visiškai normalus reiškinys.

Kultūros tarybos veiklos srityje tai aktualu mėgėjų ir profesionalų literatū bendradarbiavimo, visų pirma apskrityse, požiūriu. Šis procesas jau vyksta kai kuriose vietovėse ir kai kuriais formatais (knygų ar skaitytojų klubai, „Poezijos pavasario“ renginiai už didžiųjų miestų ribų). Mažesnėse gyvenvietėse nemažą literatūrinių renginių publikos dalį sudaro būtent mėgėjiškai rašantys žmonės.

Kita vertus, periodiškai atsiranda ir įtampos židinių: neprofesionalūs rašytojai skundžiasi, esą jie be pagrindo diskriminuojami, jų kūrybai ar renginiams neskiriamas finansavimas, kad profesionalieji rašytojai palaiko vienas kitą, nes yra susiję neskaidriais ryšiais. Demokratinėje visuomenėje tokio pobūdžio sujudimų visada pasitaisys. Tačiau jų būtų mažiau ir diskusija būtų daug konkretesnė, jei turėtume geriau funkcionuojančią literatūrinę žurnalistiką ir kritiką, t. y. jeigu literatūros kritikai pajėgtų didesne apimtimi reflektuoti ir vertinti mėgėjiškos literatūros sritį, ko jie dabar dėl minėtų priežasčių nepajėgia.

Baigdamas noriu pabrėžti, kad netapatinu mėgėjiškos ir regioninės literatūros. Nors akivaizdu, kad mažesnėse vietovėse literatai mėgėjai labiau pastebimi, apskrityse gyvena ne vienas visos šalies ar net tarptautiniu mastu pripažintas literatas – ir tą būrį reikėtų didinti tolygios raidos priemonėmis, kurias aptariau anksčiau.

Ekonominis aspektas. Laisvosios rinkos ideologija perša įsivaizdavimą, kad rašytojas turi ekonomiškai išsilaikyti pats, rašydamas bestselerius. Šis vis dar gana paplitęs supratimas ignoruoja labai svarbius faktorius – šalies dydį ir skaitytojų perkamąją galią, taip pat skirtingų žanrų skirtingą populiarumą. Pažvelgę į klasikų biografijas, matome, kad neretai geriausi jų kūriniai nebuvo komerciškai sėkmingi, o bestseleriais per jų gyvenimą tapo tik viena ar keletas knygų. Taigi reikalavimas, kad visi rašytojai vieną po kito gamintų bestselerius, yra tiesus kelias į literatūros nusimimą. Ir kitose panašaus dydžio šalyse vien iš rašymo pragyvena tik vienetai. Todėl šitai negali būti siekiamybė ir tikslas.

Daugelyje panašaus dydžio Europos kraštų, ne tik turtingesnių, bet ir analogiško geografinio lygio (Skandinavijoje, Vidurio Europoje), „vidutinis“ rašytojas – t. y. įvertintas kolegų, kritikų, leidžiamas pripažintose leidyklose, turintis savo skaitytojų būrį, gali užsitikrinti pragyvenimą iš rašymo ir iš artimų, „paraliteratūrinių“ užsiėmimų.

Deja, Lietuvoje padėtis kita. Net pačios veiksmingiausios priemonės – individualios menininko stipendijos pinigine išraiška vis labiau tolsta nuo vidutinės ir artėja prie minimalios algos. Stipendijos trukmė retai kada viršija vienus metus, o neretai ji smarkiai sutrumpinama (keli pavyzdžiai iš Lietuvos kultūros tarybos stipendijų suvestinio

sąrašo – 562, 806, 869, 901, 903, 1118, 5010, 5011 numeriai). Tada neįmanoma įgyvendinti tikslo, dėl kurio stipendijos prašoma. Po stipendijos gavimo menininkas turi daryti mažiausiai metų ilgumo pertrauką. (Palyginimui: Estijoje nuo 2019 m. 24 rašytojai trejus metus gaus 1 430 eurų bruto stipendiją, žr. http://www.nemunus.press/perkami_str/atlyginimai-rasytojams-kaip-kulturos-ekosistemos-dalis/).

Honoraras už knygą – net ir tada, kai ji remiama Lietuvos kultūros tarybos – priklauso nuo leidyklos valios, didžiama atvejų jis neviršija vidutinės mėnesio algos.

Jau kalbėjau apie algas ir honorarus žiniasklaidoje, kurie Vakarų pasaulyje įprastai sudaro svariausią ir didžiausią rašytojų uždarbių dalį. Kitų darbų literatūros srityje – tarkime, skaitymų organizatoriaus arba kūrybinio rašymo dėstytojo, – algų lygis taip pat žemas, be to, dėl aptartų institucinių priežasčių jie itin reti ir nepastovūs. Tas pats pasakytina ir apie honorarus už skaitymus – nors pastaraisiais metais progų juos gauti radosi daugiau ir tai sveikintinas dalykas, vis dėlto šie honorarai yra tik nesisteminis papildomas uždarbis.

Kaip rašiau, Lietuvos teatruose nėra nacionalinės dramaturgijos rėmimo sistemos, todėl teatrui rašantys autoriai pastovesnio „angažemento“, taigi ir pajamų, tikėtis negali.

Be dviejų svarių premijų, skiriamų už viso gyvenimo nuopelnus (Nacionalinės ir Vyriausybės) egzistuoja tik kelios kitos, kurių piniginė vertė kiek reikšmingesnė. Dauguma premijų tesiekia tik kelis šimtus eurų, be to, ne vienos premijos sąlygos lemia ribotą, rajoninį jų prieinamumą. Reikia turėti omenyje, kad svari premija yra ne tik sukurto kūrinio pažymėjimas bei apdovanojimas, bet ir apdovanoto autoriaus būsimų kūrinių, kūrybinio proceso skatinimo priemonė, šiuo požiūriu artima stipendijoms ir rezidencijoms.

Dar vienas literatūrai pajamų šaltinis yra ekspertavimas ir dalyvavimas premijų bei vertinamųjų sąrašų žiuri. Anot rašytojo ir literatūros mokslininko Rimanto Kmitos, europinėje praktikoje pati premija sudaro tik dalį biudžeto, kurio ne mažesnė dalis atitenka komisijos honorarams ir premijos reklamai. (<https://www.bernardinai.lt/2011-11-02-rimantas-kmita-rudens-visciuku-skaiciavimas-ir-selekcija-literaturos-premijos/>). Tokia praktika didina žiuri atsakomybę už sprendimus, kita vertus, kelia ne tik apdovanotųjų autorių žinomumą ir konkretaus apdovanojimo renomė, bet ir bendrą literatūros prestižą.

O dabartinę padėtį Lietuvoje parodo, pavyzdžiui, vienas žinomiausių vertinamųjų sąrašų – „Metų knygos rinkimai“. Vieno pastarųjų metų komisijos nario teigimu, trijose ekspertuoti tekusiose kategorijose į pirminį sąrašą pateko apie 120 knygų; honoraras už ekspertavimą yra 230 eurų, neatskaičius mokesčių. Svarbios premijos už vertimą – „Vertėjo krėslas“, remiamos Kultūros ministerijos, žiuri nariai dirba neatlygintinai. Todėl vieša paslaptis, kad šiandien ne viena premija skiriama nuodugnai neįvertinus visų kandidatūrų, dėl to kyla skandalų.

Ir Pirmojoje respublikoje, ir išėivijoje aktyviai naudotasi literatūriniu konkursu kaip paramos rašytojams, o tuo pat metu – tam tikrų temų ir aspektų iškėlimo priemone. Pas mus šis įrankis beveik visiškai užmirštas, išskyrus gal tik Rašytojų sąjungos „Pirmosios knygos“ konkursą. Ši priemonė labai reikalinga skatinant jaunimo

kūrybą; taip pat skatinant menčiau išsivysčiusius žanrus – visų pirma dramaturgiją, kur nėra prasmės rašyti be pastatymo perspektyvos; taip pat meniškai apmąstant visuomenei iškilusias problemas, įprasminant aktualias temas, datas ar asmenybes. (Istorinis pavyzdys – dramos kūrinio apie Vytautą Didįjį konkursas jubiliejiniams 1930 m., kuriam sukurta dramaturgijos klasika tapusi Balio Sruogos „Milžino paunksmė“. Aktualus pavyzdys – Latvijos rašytojų projektas Nepriklausomybės šimtmečiui paminėti, kur skirtingi rašytojai rašė apie atskirus šimtmečio laikotarpius. Kai kurie iš šių kūrinių, kaip antai Noros Ikstenos romanas „Motinos pienas“, sulaukė tarptautinio pripažinimo).

Paradoksas, bet pragyvenančių vien iš vertimo vertėjų Lietuvoje yra daugiau nei rašytojų. Taigi ir daugmaž nusistovėję ir žinomi darbo įkainiai mūsų šalyje egzistuoja vertimo, bet ne originalios kūrybos srityje. To priežastys kelios – pirma, vertėjo darbas planingesnis, jame didesnė amato ir mažesnė nenumatytų kūrybinių faktorių (spontanikos, nesėkmių, kūrybinių blokų ir pan.) dalis; antra, vertėjų darbo svarbą ir atlygį smarkiai sustiprino Atviros Lietuvos fondo veikla, o štai originalios literatūros srityje palyginamo mecenato nepasitaikė; trečia, tai atspindėjo minėtą skaitančios visuomenės susidomėjimą verstine literatūra. Tačiau neturėtume dėl to apsigauti, nes honorarų už vertimus lygis pastarąjį dešimtmetį nuolat žemėja.

Literatūros renginių ekonominė ypatybė – absoliuti dauguma renginių yra nemokami. Viena vertus, tai gerai, nes renginiai yra prieinami visiems. Kita vertus, ypač ambicingesnių renginių atveju tai reiškia, kad jie neturi svarbaus pajamų šaltinio – įplaukų už bilietus ir yra visiškai priklausomi nuo rėmėjų (didžiuma atvejų nuo Lietuvos kultūros tarybos). Be to, tai formuoja visuomenės požiūrį į literatūrą kaip fakultatyvų, antrarūšį meną, palyginti su kitomis meno šakomis, kurių renginiai yra mokami ir neretai brangūs. Pastaruoju metu literatūriniuose sluoksniuose apie tai kalbama ir kai kurie renginiai didžiuosiuose miestuose bando pripratinti lankytojus prie bilietų.

Kalbant apie skaitytojų ekonomiką, čia opiausia bėda yra knygų kainos. Įsisukęs užburtas ratas: knygų kainos auga – mažiau skaitytojų ir bibliotekų jas įperka – knygos leidžiamos mažesniais tiražais – tai vėl didina knygų kainą. Mažus kokybiškos literatūros tiražus lemia ir daugelio bibliotekų užsakymų strategija: kadangi Lietuvos kultūros tarybos remiamų originalių ir verstinių knygų vienas egzempliorius gaunamas nemokamai, daugiau egzempliorių neužsakinėjama, o vietoj jų užsisakoma daugiau bulvarinės literatūros egzempliorių. Minėta oligopolinė padėtis knygų prekyboje sudaro sąlygas ne tik kainų kilimui, bet ir nesąžiningai konkurencijai. Negirdėti, kad leidėjų asociacijos ir knygynai imtųsi bendrų veiksmų, mažindami knygų kainas.

Bendros finansavimo tendencijos. Pirmiausia reikia pasakyti, kad literatūros srityje Lietuvos kultūros taryba yra vienintelis pastovus ir didžiausias rėmėjas. Deja, savivaldybės, kitos valstybinės institucijos, visuomeninis ir privatus mecenatas literatūrą remia labai mažai ir sporadiškai. Kalbant apie **Lietuvos kultūros tarybos finansavimo tendencijas** reikia paminėti, kad literatūros sritį Lietuvos kultūros taryba procentiškai remia mažiausiai iš visų tradicinių meno sričių. Iš Lietuvos kultūros tarybos pateikiamų subendrintų 2014–2020 m. duomenų matyti, kad literatūros srityje finansuotas tik 31 proc. visų pateiktų projektų (1323 iš 4162), o teatro, dailės, fotografijos atveju paremta 36 proc., muzikos – 37 proc., šokio – net 43 proc.

projektų (šaltinis: Lietuvos kultūros tarybos interneto svetainės skiltis „Statistika“). Taigi literatūros srityje plėtros poreikis yra didelis, tačiau jis nepatenkinamas. Vadinasi, būtina didinti bendrą literatūrai skiriamą biudžetą.

Juo labiau kad literatūra yra vienas iš pinigams neimliausių menų (projektų biudžetai – vieni mažiausių). Sėkmingas projektas sukuria didelį kultūrinį kapitalą, o neutralaus rezultato ar nesėkmės atveju patiriama minimalių nuostolių. Taigi literatūros rėmimas yra labai efektyvi priemonė siekti kultūros politikos tikslų.

Privalu turėti omenyje, kad nuo situacijos literatūros srityje priklauso ir kitų menų plėtra. Visų pirma tai liečia nacionalinį teatrą ir kiną: neįmanoma jokia rimta jų plėtotė, jei vegetuoja pasakojamieji ir dramaturginiai literatūros žanrai. Todėl nacionalinės dramaturgijos pastatymai turėtų būti prioritetinis kriterijus ir vertinant teatro srities paraiškas.

Jokiū būdu negali pasikartoti nesena situacija, kai, priėmus sprendimą dalyvauti Leipcigo ir Londono knygų mugėse, tam nebuvo skirta jokio papildomo finansavimo, o reikiamos sumos paimtos tiesiog iš literatūros srities, tad keletą metų literatūros rėmimas drastiškai sumažėjo. Publicistų pavadintos „sankcijomis literatūrai“ (<https://literaturairmenas.lt/s-keltininkai/donatas-petrosius-ko-dar-neuzsimany-sime>), jos destruktvyviai paveikė visą sritį, griaudamos teisėtus literatūrų bendruomenės lūkesčius ir pasitikėjimą valstybės institucijomis. Lietuvos dalyvavimui Venecijos bienalėje Lietuvos kultūros taryba skelbia atskirus konkursus; taip pat turi būti daroma su dideliais literatūros renginiais (tarptautinės knygų mugės, sutelktinis lietuvių literatūros pristatymas literatūros ir menų festivaliuose), arba jiems turi būti skiriamos atskiros išlaidų eilutės iš Kultūros ministerijos biudžeto.

Kalbant apie finansavimo didinimą, turi būti atskirai skaičiuojama infliacija: finansavimo indeksavimas dėl infliacijos turi būti vykdomas kasmet arba periodiškai, tačiau tai neturi būti įvardijama kaip rėmimo didėjimas.

Kalbant apie konkrečias Lietuvos kultūros tarybos programas, reikia visų pirma paminėti tai, kad šiuo metu tame pačiame srities konkurse dalyvauja ir leidybinės, ir renginių paraiškos. Dauguma literatūrinės bendruomenės atstovų, su kuriais dariau interviu, tokį subendrinimą kritikavo ir laikė jį nelogišku. Todėl leidinių iš vienos pusės, ir renginių bei kūrybos skatinimo priemonių iš kitos pusės konkursai turėtų būti atskirti – be abejo, išlaikant proporcijas ir balansą. Kita vertus, prie leidybos konkurso reikėtų prijungti humanitarinę literatūrą, paliekant tam tikrą vidinę skirtį. Tada ir ekspertavimas būtų skaidresnis ir aiškesnis, ir konkursų rezultatai būtų geriau suprantami literatūrinės bendruomenės.

Pastaba apie literatūros srities duomenis. Be pačios Lietuvos kultūros tarybos duomenų bazės, kuri neabejotinai svarbiausia, duomenis apie knygų ir spaudos leidybos sritį kaupia Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka. Išsamesnius duomenis apie literatūrinę ir kultūrinę žiniasklaidą (tiražai, apimtys, finansavimas) kaupia Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas. Apie literatūros srities valstybinės įstaigos duomenis kaupia Kultūros ministerija.

V. Literatūros srities projekto apibrėžimas

Skirtinos tokios geografinę ir institucinę dimensiją turinčių projektų plėtros pakopos:

- 1) egzistencijos pakopa – šalyje funkcionuoja *ne mažiau kaip vienas* specifinės paskirties projektas (pvz., literatūros namai, literatūrinė rezidencija);
- 2) konkurencijos pakopa – šalyje egzistuoja *ne mažiau kaip du* tos pačios paskirties projektai (institucijos, renginiai, leidiniai, premijos), kurie varžosi, bet ir papildo vienas kitą;
- 3) tinklo pakopa – *visą šalį* dengia literatūrinių projektų tinklas.

Be abejo, ne visi literatūros srities projektai turi tuojau pat plėstis iki trečiosios pakopos. Pavyzdžiui, nemanau, kad artimiausiu laiku kiekviena Lietuvos apskritis privalo įgyti pilnavertę literatūros rezidencijų programą. Tačiau ši schema pravarti skirstant neišvengiamai ribotus finansus, kad jie, kaip neretai nutinka, nebūtų patrupinami visiems projektams daugmaž po lygiai. Paprastai tokios politikos rezultatas – nė vienas iš projektų nebūna sėkmingai įgyvendinamas.

Visų projektų kriterijai **pagal amžių**: jaunųjų rašytojų segmente remti visų pirma *edukaciją* ir *rezultatus* (premijos, konkursai, edukaciniai seminarai ir dirbtuvės, pačių knygų leidyba), o vyresnių rašytojų – *kūrybos procesą ir rezultatus*. Pastaraisiais metais į menininko stipendijų konkursą besikreipiantys dar nė vienos knygos neišleidę jaunuoliai rodo, kad nebesuprantama, jog pirmiausia reikia įrodyti savo gabumus ir tik tada valstybė gali paremti jų kūrybos procesą (beje, Lietuvos kultūros tarybos konkursų gairėse jaunimas yra iki 29 metų, o stipendijų prioritetuose – iki 35 metų).

VI. Literatūros srities raidos kokybės vertinimo kriterijai ir rodikliai

Eil. Nr.	Kriterijaus pavadinimas	Kriterijaus aprašymas	Matavimo vienetas
1.	Kūryba	Visų kartų, lyčių, tautybių ir pažiūrų Lietuvos rašytojų produktyvi kūryba	Ekspertinio vertinimo balas
2.	Simbolinis kapitalas	Aukštas literatūros ir rašytojų kultūrinis kapitalas, didelis visuomenės susidomėjimas	Ekspertinio vertinimo balas
3.	Įvairovė	Literatūros rūšių ir žanrų, temų ir formų įvairovė	Ekspertinio vertinimo balas
4.	Leidinių pasiūla	Literatūros, skirtos įvairioms amžiaus grupėms, gausa	Ekspertinio vertinimo balas
5.	Verstinių leidinių pasiūla	Verstinės klasikinės ir šiuolaikinės literatūros iš visų pasaulio kalbų gausa ir kokybė	Ekspertinio vertinimo balas
6.	Infrastruktūra	Gausus ir įvairus leidyklų kraštovaizdis, svari, tiksli ir efektyvi parama vertingų knygų leidybai	Ekspertinio vertinimo balas
7.	Dramaturgija	Tvari nacionalinės dramaturgijos statymo teatruose sistema	Ekspertinio vertinimo balas
8.	Informacinė sklaida	Operatyvus informavimas apie literatūrą, profesionali ir reikli literatūros kritika, diskusija ir analizė bendrosiose ir specialiosiose žiniasklaidos priemonėse	Ekspertinio vertinimo balas
9.	Teritorinė sklaida	Visą šalį apimantis tinklas pastoviai veikiančių literatūros sklaidos institucijų, kurios vykdo nuolatinę ir kokybinę atranka pagrįstą renginių programą	Ekspertinio vertinimo balas
10.	Valstybinis kūrybinio proceso skatinimas	Efektyvus, tiksliai nutaikytas ir finansine prasme realus rašytojų ir vertėjų kūrybinio proceso skatinimas stipendijų, konkursų, rezidencijų pavidalu	Ekspertinio vertinimo balas
11.	Apdovanojimai	Rašytojų ir vertėjų įvertinimas svariomis ir konkurencingomis premijomis už aktualius kūrinius	Ekspertinio vertinimo balas
12.	Tinklaveika	Aktyvi ir tarptautinė rašytojų, vertėjų, kritikų idėjų apykaita, tinklaveika ir kvalifikacijos tobulinimas	Ekspertinio vertinimo balas
13.	Edukacija	Išplėta ir profesionali literatūrinė jaunųjų rašytojų edukacija ir mentorystė nuo gimnazijos iki pat jaunojo kūrėjo amžiaus pabaigos	Ekspertinio vertinimo balas
14.	Auditorijų plėtra	Glaudi, aktyvi ir skaitlinga literatūros mylėtojų bendruomenė visuose šalies miestuose ir regionuose	Ekspertinio vertinimo balas
15.	Raštingumas	Visuomenės estetiškas išprusimas ir aukštas literatūrinis bei kultūrinis raštingumas	Ekspertinio vertinimo balas
16.	Kritinis mąstymas	Aukšta visuomenės diskusijų kultūra ir kritinis mąstymas	Ekspertinio vertinimo balas

Eil. Nr.	Rodiklio pavadinimas	Rodiklio aprašymas	Matavimo vienetas
1.	Infrastruktūros stiprinimas	Bendras finansinės paramos literatūros sričiai augimas	Pokytis nuo pirmosios stebimos reikšmės (proc.)
2.	Infrastruktūros stiprinimo sandara: savivaldybių indėlis	Savivaldybių indėlio į finansinę paramą literatūros sričiai padidėjimas	Pokytis nuo pirmosios stebimos reikšmės (proc.)
3.	Infrastruktūros stiprinimo sandara: visuomeninis ir privatus indėlis	Visuomeninio ir privataus indėlio į finansinę paramą literatūros sričiai padidėjimas	Pokytis nuo pirmosios stebimos reikšmės (proc.)
4.	Infrastruktūros stiprinimo sandara: kitų valstybinių institucijų indėlis	Kitų valstybinių institucijų indėlio į finansinę paramą literatūros sričiai padidėjimas	Pokytis nuo pirmosios stebimos reikšmės (proc.)
5.	Lietuviškosios dramaturgijos kiekis	Lietuviškos klasikinės ir šiuolaikinės dramaturgijos aktualizavimas sceniniuose pastatymuose	Lietuviškosios dramaturgijos dalis tarp visų tais metais pristatytų naujų sceninių pastatymų (proc.) (siektina reikšmė – 40 proc.)
6.	Literatūros prieinamumas	Pastovaus literatūrinio gyvenimo židinio (literatūrinių festivalių, tradicinių renginių) prieinamumas	Literatūrinio gyvenimo židinių skaičius 60 kilometrų spinduliu tenkantis 100 tūkst. Lietuvos gyventojų (vnt.) (minimali reikšmė – 1 vnt. 100 tūkst. gyventojų)
7.	Valstybinis kūrybinio proceso skatinimas	Stipendijų kiekis	Lietuvos kultūros tarybos skiriamų individualių literatūros sritys stipendijų kiekis (vnt.)
8.	Valstybinio kūrybinio proceso skatinimo kokybė	Stipendijos santykis su vidutiniu šalies darbo užmokesčiu	Lietuvos kultūros tarybos skiriamos individualios literatūros sritys stipendijos sumos per mėn. santykis su vidutiniu šalies darbo užmokesčiu (proc.)
9.	Apdovanojimai: informacinė sklaida apie renginius	Svarbiausių literatūros apdovanojimų renginių sklaidos biudžeto didėjimas	Bendro svarbiausių literatūros apdovanojimų ir konkursų informacinės sklaidos biudžeto pokytis nuo pirmosios stebimos reikšmės (proc.)
10.	Apdovanojimai: ekspertinių komisijų darbo kokybės užtikrinimas	Atlygis svarbiausių literatūros apdovanojimų ekspertų komisijų nariams	Vidutinio atlygio svarbiausių literatūros apdovanojimų ir konkursų ekspertų komisijų nariams santykis su vidutiniu šalies darbo užmokesčiu (proc.)
11.	Infrastruktūros stiprinimas: kūrėjai	Rašytojų ir vertėjų, besidarbojančių literatūrinės kūrybos ir gretimose srityse, ekonominės padėties pagerėjimas	Vidutinio atlyginimo rašytojams ir vertėjams, besidarbojantiems literatūrinės kūrybos ir gretimose srityse pokytis nuo pirmosios stebimos reikšmės (proc.)
12.	Literatūrinių renginių auditorija	Vertinama, kiek žmonių miestuose ir apskričių bibliotekose bei kultūros centruose lankosi literatūros renginiuose	Vertinamas gyventojų dalyvavimas literatūros renginiuose ir jo pokytis nuo pirmosios stebimos reikšmės (proc.)

VII. Literatūros srities projekto kokybės vertinimo kriterijai ir rodikliai

Eil. Nr.	Kriterijaus pavadinimas	Kriterijaus aprašymas	Matavimo vienetas
1.	Rezidencijos ryšys su literatūros atminties vietomis	Rezidencijos programos steigimas ir ryšys su literatūros atminties vietomis – žymių lietuvių ir kitų kalbų rašytojų gimtinėmis ar gyvenimo vietomis	Ekspertinio vertinimo balas
2.	Rezidencijos programos sudarymas	Rezidencijos programa tvirtinama formalizuotos tarybos, į kurią įeitų profesionalūs kritikai, rašytojai, vertėjai	Taip / Ne
3.	Rezidencijos programos tarptautiškumas	Rezidencijos programa, numatanti veiklas visus metus, tarptautinė	Taip / Ne
4.	Rezidencijos programa skatinama įvairovė	Tipų įvairovės egzistavimas (taikoma mažesnės apimties literatūrinėms rezidencijoms)	Ekspertinio vertinimo balas
5.	Individualios stipendijos lokalumas	Vertinama, ar kūrybinė veikla, kuriai prašoma skirti individualią stipendiją, planuojama vykdyti Lietuvoje	Taip / Ne
6.	Individualios stipendijos tikslingumas	Vertinama, ar projekto tikslas (tikslai) gali būti įgyvendinami stipendijos gavimo metu (maksimali ekspertinio balo reikšmė skiriama projektams, kuriuose numatyti vienas, daugiausia du pagrindiniai tikslai)	Ekspertinio vertinimo balas
7.	Individualios stipendijos projekto apimtis	Vertinama, ar projekto apimtis atitinka prašomą stipendijos trukmę (maksimali ekspertinio balo reikšmė skiriama jei apimtis atitinka trukmę)	Ekspertinio vertinimo balas
8.	Individualios stipendijos projekto kompleksiskumas	Vertinama, ar projektu vykdoma originalioji kūryba ir (ar) išskirtinės svarbos ir sudėtingumo vertimas	Ekspertinio vertinimo balas
9.	Individualios stipendijos pareiškėjo kompetencija	Pareiškėjo individualiai stipendijai pasiekti meniniai rezultatai	Ekspertinio vertinimo balas
10.	Literatūrinio konkurso aktualumas	Vertinama planuojama projekto plėtra ir aktualumas laukui	Ekspertinio vertinimo balas
11.	Literatūrinio konkurso sąmatos kokybė	Vertinamas lėšų žiuri honorarams ir skleidai adekvatumas	Ekspertinio vertinimo balas
12.	Literatūrinio konkurso aprėptis	Vertinama platesnė regioninė-etnografinė, o ne administracinių vienetų (savivaldybių) aprėptis (taikoma ne didžiuosiuose miestuose vykstantiems konkursams)	Ekspertinio vertinimo balas
13.	Literatūrinės premijos tipas	Vertinama, ar premija skiriama už aktualius pasiekimus (konkrečias knygas), o ne už gyvenimo nuopelnus	Taip / Ne
14.	Žiniasklaidos priemonės pasiekiamą auditoriją	Vertinamas žiniasklaidos priemonės ar tinklapio auditorijos dydžio (tiražas, prenumeratorių skaičius, unikalūs vartotojai internete) pokytis per pastaruosius dvejus metus	Ekspertinio vertinimo balas
15.	Žiniasklaidos priemonės turinio periodiškumas	Vertinamas žiniasklaidos priemonės kuriamo turinio periodiškumas ir apimtis	Ekspertinio vertinimo balas
16.	Žiniasklaidos priemonės vadovo kompetencija	Vertinama žiniasklaidos priemonės vadovo (redaktoriaus) redakcinė patirtis ir kvalifikacija	Ekspertinio vertinimo balas
17.	Žiniasklaidos priemonės komandos kompetencija	Vertinamas žiniasklaidos priemonėje turinį kuriančių asmenų profesionalumas ir kvalifikacija (nuolatinų bendradarbių grupė, Lietuvos ir užsienio autoriai)	Ekspertinio vertinimo balas
18.	Žiniasklaidos priemonės tarptautiškumas	Vertinamas žiniasklaidos priemonės europinis ir pasaulinis bendradarbiavimas	Ekspertinio vertinimo balas
19.	Žiniasklaidos priemonės leidybiniai pajėgumai	Vertinamas žiniasklaidos priemonės žmogiškųjų ir leidybinių pajėgumų bei projekte numatomų sukurti produktų skaičiaus atitikimas	Ekspertinio vertinimo balas

Eil. Nr.	Kriterijaus pavadinimas	Kriterijaus aprašymas	Matavimo vienetas
20.	Žiniasklaidos priemonės projekto tęstinumas	Vertinamos žiniasklaidos projekto tęstinumo galimybės	Ekspertinio vertinimo balas
21.	Žiniasklaidos priemonės regioninė aprėptis	Vertinamos žiniasklaidos priemonės veiklos regioninė aprėptis (taikoma žiniasklaidos priemonei ne iš didžiųjų miestų) (maksimalus ekspertinio vertinimo balas skiriamas žiniasklaidos priemonei, kurios bendradarbiai ir skaitytojai yra ne iš vieno rajono)	Ekspertinio vertinimo balas
22.	Leidybos projekto produktų periodiškumas	Vertinama, ar projektu leidžiamos knygos arba almanachai (tęstiniai leidiniai) išleidžiami dažniau kaip vieną kartą per metus	Taip / Ne
23.	Leidybos projekto sąmatos pagrįstumas	Vertinama, ar projekto sąmatoje nurodytos išlaidos knygos spaudos apimtims lankais, specifikuotoms iliustracijoms ir (ar) knygos aparato įkainiai atitinka nustatytus standartinius įkainius	Taip / Ne
24.	Leidybos projekto sąmatos pagrįstumas: autorinis honoraras	Vertinama, ar projekto sąmatoje nurodytas autorinis honoraras atitinka nustatytus standartinius įkainius	Taip / Ne
25.	Leidybos projekto aktualumas laukui	Vertinama, ar jaunų rašytojų paraiškose pateikta žinomo vardo, srities autoriteto rekomendacija	Taip / Ne
26.	Leidybos projekto tarptautinė sklaida	Vertinama, ar knygos vertimas bus atliekamas ne iš anglų kalbos	Taip / Ne
27.	Leidybos projekto produktų platinimo potencialas	Vertinamas knygos platinimo potencialas ir ankstesnių Lietuvos kultūros tarybos remtų knygų išplatinimo rodikliai dvejų metų laikotarpiu	Ekspertinio vertinimo balas
28.	Leidybos projektą vykdanči institucija	Vertinama, ar paraišką pateikusi leidykla yra privati leidykla	Taip / Ne
29.	Humanitarinės leidybos projekto atitiktis žanrui	Vertinama, ar projektu planuojama leisti humanitarinę literatūrą (kaip priešprieša akademinėi)	Taip / Ne
30.	Leidybos projektu kuriamos originalios knygos stilius	Vertinamas originalaus kūrinio stiliaus originalumas	Ekspertinio vertinimo balas
31.	Leidybos projektu kuriamos originalios knygos kompozicija	Vertinamas originalaus kūrinio formos ir kompozicijos išbaigtumas	Ekspertinio vertinimo balas
32.	Leidybos projektu kuriamos originalios knygos emocinis poveikumas	Vertinamas originalaus kūrinio emocinis poveikumas	Ekspertinio vertinimo balas
33.	Leidybos projektu kuriamos originalios knygos autentiškumas	Vertinamas originalaus kūrinio meninės patirties autentiškumas	Ekspertinio vertinimo balas
34.	Leidybos projektu kuriamos originalios knygos santykis su literatūrine tradicija	Vertinamas originalaus kūrinio santykio su literatūrine tradicija sąmoningumas (pvz., realizmo ar avangardo tęsimas)	Ekspertinio vertinimo balas
35.	Leidybos projektu kuriamos originalios knygos svarba literatūros laukui	Vertinamas ankstesnės originalaus kūrinio autoriaus kūrybos kritinis vertinimas	Ekspertinio vertinimo balas
36.	Leidybos projektu kuriamos originalios knygos auditorija	Vertinamas originalaus kūrinio tikslinės auditorijos apibrėžtumas (suaugusieji, paaugliai, vaikai; išsilavinęs skaitytojas, bendrasis skaitytojas) (maksimali ekspertinio balo reikšmė skiriama, jei kūrinys skirtas išsilavinusiam skaitytojui)	Ekspertinio vertinimo balas
37.	Leidybos projektu kuriamos originalios knygos aktualumas	Vertinamas originalaus kūrinio visuomeninis aktualumas	Ekspertinio vertinimo balas

Eil. Nr.	Kriterijaus pavadinimas	Kriterijaus aprašymas	Matavimo vienetas
38.	Leidybos projektu kuriamos originalios knygos poveikis	Vertinamas originalaus kūrinio potencialumas skatinti diskusijas	Ekspertinio vertinimo balas
39.	Leidybos projektu kuriamos verstinės knygos stilius	Vertinamas verstinės knygos stiliaus originalumas	Ekspertinio vertinimo balas
40.	Leidybos projektu kuriamos verstinės knygos kompozicija	Vertinamas verstinės knygos formos ir kompozicijos išbaigtumas	Ekspertinio vertinimo balas
41.	Leidybos projektu kuriamos verstinės knygos emocinis poveikumas	Vertinamas verstinės knygos emocinis poveikumas	Ekspertinio vertinimo balas
42.	Leidybos projektu kuriamos verstinės knygos autentiškumas	Vertinamas verstinės knygos meninės patirties autentiškumas	Ekspertinio vertinimo balas
43.	Leidybos projektu kuriamos verstinės knygos santykis su literatūrine tradicija	Vertinamas verstinės knygos santykio su literatūrine tradicija sąmoningumas	Ekspertinio vertinimo balas
44.	Leidybos projektu kuriamos verstinės knygos svarba literatūros laukui	Vertinamas ankstesnės verstinės knygos autoriaus kūrybos kritinės refleksijos	Ekspertinio vertinimo balas
45.	Leidybos projektu kuriamos verstinės knygos kultūrinė vertė	Vertinama verstinės knygos vertimo kultūrinė vertė (maksimali ekspertinio balo reikšmė skiriama, jei kūrinys yra klasikinis arba priskiriamas šiuolaikinei klasikai, verčiama iš retos kalbos)	Ekspertinio vertinimo balas
46.	Leidybos projektu kuriamos verstinės knygos kompleksiskumas	Vertinamas verstinės knygos vertimo sudėtingumas (maksimali ekspertinio balo reikšmė skiriama, jei kūrinyje pateikiamos sudėtingos ir gausios teksto realijos, kūrinys yra sudėtingo žanro (poezija, avangardinė proza, eksperimentinė drama ir pan.)	Ekspertinio vertinimo balas
47.	Leidybos projektu kuriamos verstinės knygos auditorija	Vertinamas verstinės knygos tikslinės auditorijos apibrėžtumas (suaugusieji, paaugliai, vaikai; išsilavinęs skaitytojas, bendrasis skaitytojas) (maksimali ekspertinio balo reikšmė skiriama, jei kūrinys skirtas išsilavinusiam skaitytojui)	Ekspertinio vertinimo balas
48.	Leidybos projektu kuriamos verstinės knygos aktualumas	Vertinamas verstinės knygos visuomeninis aktualumas	Ekspertinio vertinimo balas
49.	Leidybos projektu kuriamos verstinės knygos poveikis	Vertinamas verstinės knygos potencialumas skatinti diskusijas	Ekspertinio vertinimo balas
50.	Leidybos projektu kuriamos humanitarinės literatūros knygos stilius	Vertinamas humanitarinės literatūros stiliaus originalumas	Ekspertinio vertinimo balas
51.	Leidybos projektu kuriamos humanitarinės literatūros knygos kompozicija	Vertinamas humanitarinės literatūros formos ir kompozicijos išbaigtumas	Ekspertinio vertinimo balas
52.	Leidybos projektu kuriamos humanitarinės literatūros knygos intelektualinė vertė	Vertinama humanitarinės literatūros intelektualinė vertė	Ekspertinio vertinimo balas
53.	Leidybos projektu kuriamos humanitarinės literatūros knygos kultūrinis aktualumas	Vertinamas humanitarinės literatūros kultūrinis aktualumas	Ekspertinio vertinimo balas
54.	Leidybos projektu kuriamos humanitarinės literatūros knygos poveikis	Vertinamas humanitarinės literatūros potencialumas skatinti diskusijas	Ekspertinio vertinimo balas

Eil. Nr.	Kriterijaus pavadinimas	Kriterijaus aprašymas	Matavimo vienetas
55.	Leidybos projektu kuriamos humanitarinės literatūros knygos vertimo kompleksiskumas	Vertinamas humanitarinės literatūros vertimo sudėtingumas (taikoma tik humanitarinės literatūros vertimams)	Ekspertinio vertinimo balas
56.	Literatūrinių renginių lokalumas	Vertinamas planuojamas geografinis ir demografinis projektu vykdomų literatūrinių renginių pasiskirstymas	Ekspertinio vertinimo balas
57.	Literatūrinių renginių projekto vadovo kompetencija	Vertinamas projekto vadovo išsilavinimas ir kvalifikacija (maksimali ekspertinio balo reikšmė skiriama, jei projekto vadovas turi filologinį išsilavinimą, literatūrinę kvalifikaciją)	Ekspertinio vertinimo balas
58.	Literatūrinių renginių projekto komandos kompetencija	Vertinama, ar projekte pasitelkiama profesionali formalizuota taryba iš žinomų rašytojų, vertėjų	Taip / Ne
59.	Literatūrinių renginių projekto programos konceptualumas	Vertinamas programos konceptualumas ir originalumas	Ekspertinio vertinimo balas
60.	Literatūrinių renginių projekto dalyviai	Vertinamas projektu siekiamas bendradarbiavimo mastas – vietinių ir nevietinių literatūros profesionalų įtraukimas	Ekspertinio vertinimo balas
61.	Literatūrinių renginių projekto tarptautiškumas	Vertinamas tarptautiškumo mastas	Ekspertinio vertinimo balas
62.	Literatūrinių renginių projekto programos inovatyvumas	Vertinamas struktūros ir programos inovacijos ir atsinaujinimas (taikoma ilgalaikiams, tęstiniams projektams)	Ekspertinio vertinimo balas
63.	Literatūrinių renginių projekto programos apimtis	Renginių kiekis ir dažnumas	Ekspertinio vertinimo balas
64.	Literatūrinių renginių projekto programos kokybė	Vertinamas realus kūrybinių pajėgumų ir įmanomos auditorijos įvertis, nesiekiant mechaniškai pasiekiamos renginių kiekybės	Ekspertinio vertinimo balas
65.	Literatūrinių renginių projekto programos sąmatos tikslingumas	Vertinamas programos ir biudžeto tikslingumas (maksimali ekspertinio balo reikšmė skiriama, jei programoje ir biudžete pagrindinis dėmesys skiriamas renginiams ir jų dalyviams (rašytojams, vertėjams, moderatoriams, etc.), o ne viešiesiems ryšiams ar šalutinėms veikloms (pvz., literatūros kritikai))	Ekspertinio vertinimo balas
66.	Literatūrinių renginių projekto tęstinumas	Vertinamas projekto pastovumas ir tęstinumo galimybės	Ekspertinio vertinimo balas
67.	Literatūrinių renginių projekto viešinimo strategija	Vertinama viešinimo strategija, kuria pasiekiami egzistuojanti ir potenciali auditorija	Ekspertinio vertinimo balas
68.	Literatūrinių renginių projekto planuojama auditorija	Vertinamas planuojamas pasiekiamos auditorijos dydis (lyginamas su statistinio tyrimo, kiek vidutiniškai žmonių miestuose ir apskričių bibliotekose bei kultūros centruose lankosi literatūros renginiuose rezultatais) ir auditorijos plėtos planas	Ekspertinio vertinimo balas
69.	Konferencijų, diskusijų ir paskaitų projektų dalyviai	Vertinama, ar projektu vykdomuose renginiuose planuojamas rašytojų ir kritikų įtraukimas (taikoma akademinio plano renginiams) (maksimali ekspertinio balo reikšmė skiriama, jei daugiau nei pusė renginiuose planuojamų įtraukti dalyvių yra rašytojai ir kritikai)	Ekspertinio vertinimo balas
70.	Seminarų, dirbtuvių ir kursų dalyviai	Vertinama, ar projektu siekiama įtraukti aukštąsias mokyklas, kultūros centrus ir bibliotekas (taikoma kūrybinio rašymo kursams)	Taip / Ne

Eil. Nr.	Rodiklio pavadinimas	Rodiklio aprašymas	Matavimo vienetas
1.	Rezidencijos steigiamas ryšys	Vertinama, kokiose literatūros atminties vietose (žymių lietuvių ir kitų kalbų rašytojų gimtinėse ar gyvenimo vietose) vyko renginiai	Įgyvendintos rezidencijos veiklos vietos, atitinkančios kriterijų (vnt.)
2.	Individualios stipendijos produktai	Pareiškėjo individualiai stipendijai pasiekti meniniai rezultatai	Įgyvendinto stipendijos projekto metu sukurti produktai ir suteiktos paslaugos (vnt.)
3.	Investicijos į literatūrines premijas ir vertinimus	Lėšų žiuri honorarams ir skaidai suma	Projekto išlaidų suma, skirta žiuri honorarams ir skaidai (eurais)
4.	Žiniasklaidos priemonės pasiekiamą auditoriją	Žiniasklaidos priemonės ar interneto svetainės auditorijos dydis	Vertinami projektą vykdžiusios žiniasklaidos priemonės dydis (tiražas, prenumeratorių skaičius, unikalūs vartotojai internete) projekto veiklų pabaigoje (vnt.)
5.	Žiniasklaidos priemonės sukurti produktai	Žiniasklaidos priemonės projektu inicijuotų ir pristatytų recenzijų skaičius	Produktų skaičius (vnt.)
6.	Žiniasklaidos priemonės sukurtos paslaugos	Žiniasklaidos priemonės projektu inicijuotų ir įgyvendintų diskusijų skaičius	Paslaugų skaičius (vnt.)
7.	Žiniasklaidos priemonės turinys	Projektą vykdžiusioje žiniasklaidos priemonėje esanti originalių publikacijų dalis	Projektą vykdžiusioje žiniasklaidos priemonėje projekto pabaigoje esanti originalių publikacijų dalis nuo visų publikacijų (proc.)
8.	Leidybos išlaidos knygos spaudai	Išlaidos vienos knygos spaudai	Vidutinės vieno lanko spaudos išlaidos (eurais)
9.	Leidybos išlaidos specifiкуotoms iliustracijoms	Išlaidos knygos specifiкуotoms iliustracijoms	Vidutinės išlaidos vieno leidinio iliustracijoms (eurais)
10.	Leidybos projekto išlaidos honorarams	Išlaidos autoriniam honorarui	Išlaidų autoriaus honorarui dalis nuo visų projekto išlaidų (proc.)
11.	Leidinio išplatavimo rodikliai	Tiražo išplatavimo rodikliai	Leidinio tiražo likučio dalis praėjus vieniems metams po projekto pabaigos (proc.)
12.	Literatūros meno sklaidos rodikliai	Vertinama, kuriose užsienio lokacijose vykdomos literatūros srities meno sklaidos, meninio tyrimo, mobilumo ir kvalifikacijos tobulinimo veiklos	Įgyvendintų projektų veiklų vietos, atitinkančios kriterijus (vnt.)
13.	Leidybinio proceso tempas	Vertinama, ar projektu leidžiamos knygos arba almanachai (tęstiniai leidiniai), išleidžiami dažniau kaip vieną kartą per metus	Įgyvendintu projektu sukurtų produktų pirmojo pristatymo į platinimo vietas kartai per metus (vnt.)
14.	Literatūros renginio viešinimo rodikliai	Reakcijos žiniasklaidoje ir socialinėse medijose	Informacijos apie projekto veiklomis pasiektos auditorijos dydis (vnt.)
15.	Literatūros renginio strateginė svarba	Stebimas renginio kokybės didėjimas ir strategiškumas	Vertinama renginio strateginė svarba literatūros laukui, paruošiamas ekspertinis komentaras
16.	Literatūros renginio dalyvių sandara	Vertinama, ar projekto dalyviai yra rašytojai ir kritikai (taikoma akademinio plano renginiams)	Projekto dalyvių, kurie yra rašytojai ir kritikai, dalis nuo visų projekto dalyvių (proc.)

Kultūra^τ

www.kulturostyrimai.lt